

castells (Centelles, Orís, Gurb, Vilagelans, Voltregà, Sabassona...) i cases fortificades (Espinzella, Salauderes, Cruïlles, Altarriba, etc.) que, bastits en els llocs estratègics, vénen a posar les activitats humanes als indrets menys accessibles; alguns d'ells encara resten en peu. A les ribes dels rius comencen a instal·lar-s'hi nombrosos molins drapers i fariners i en els nuclis urbans de la vall del Ges els torners van despoblant els boscos de boixos, alzines, faigs i roures. Aquesta creixença industrial, que es complementa amb una intensificació del comerç, exigeix noves vies de comunicació, i hom activa la construcció de ponts que faciliten el pas dels rius. Poc a poc la mà de l'home s'ha anat fent sentir sobre el paisatge físic i hom comença a veure ben clarament la seva important influència. La població experimenta un notable increment; damunt la Plana van apareixent paulatinament les tasques d'activitats corresponents als nuclis urbans que es formen: uns, en les cruïlles de les vies i camins; altres, a les vores dels rius i en els llocs on les condicions per l'agricultura i ramaderia són favorables. Amb els avenços successius va estenent-se la indústria per la comarca, i hom desvia les aigües dels rius per a portar-les als terrenys que n'estan mancats. Aquests recs i canals són aprofitats més tard per a moure els establiments fabrils que comencen a situar-se prop del corrent. La talla d'arbres és molt activa i a manca de repoblacions adequades, el terreny queda en certs llocs erm i desolat. L'evolució no cessa, doncs, i van dibuixant-se els perfils actuals.

En els temps contemporanis, les necessitats humanes, que han augmentat enormement, han exigít una modificació definitiva del paisatge; hom ha anat aplicant els progressos moderns a la comarca i la seva fesomia s'ha vist alterada en poc espai de temps. La insuficiència dels camins establerts ha exigít l'obertura de carreteres, que seguint en molts llocs les velles vies del tràfec, han facilitat una major explotació de les terres; la construcció del ferro-carril de Sant Joan, en l'últim terç de la passada centúria, marcava damunt la comarca un nou fet humà ben representatiu.

Els establiments fabrils s'han multiplicat notablement al llarg dels rius; les aigües del Ter no paren de feinejar en tot el seu curs per la Plana. Les obres realitzades per tal d'obtenir aquesta força motriu han fet que a les seves vores el paisatge tingui un aspecte ben industrialitzat; hom hi observa la màxima concentració d'activitats. En aquestes colònies, l'organització quelcom col·lectiva que hom els ha donat ha ocasionat que, de fet, la creació d'algunes d'elles (Els Suïssos, Colònia Fabra i Coats, Vilaseca, El Pelut, etc.) pugui considerar-se com la fundació de nous nuclis urbans, amb les seves societats, església, teatre, etc. Les centrals hidroelèctriques, escampant damunt la terra una veritable xarxa de cables i fils, donen al panorama un aspecte nou i insospitat.